

فضائل القرآن

علی اکبر تلافی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشگفتار

حمد و ستایش الله را که انوار کلامش در دل شب درفشان و آثار قدرتش بر چهره روز تابان است.

یا رب! فراوان صلوات تو بر محمد بنده برگزیده ات و اهل بیت او که دانش قرآن را به آنان ارزانی فرمودی، تا آدمیان را از ظلمت جهل و گمراهی برهانند و صحن گیتی را به نور علم و ایمان آذین بندند.

یا رب! ولیّ امرت و حجت بر خلقت مهدی موعود را مقرر فرما تا دعوت به کتاب آسمانی تو کند و به ترویج دین تو قیام فرماید.

یا رب! ما را از کسانی قرار ده که به ریسمان قرآن چنگ زنند، و از چراغ او چراغی افروزند و هدایت و رستگاری را در غیر آن نطلبند.

مجموعه ای که پیش رو دارید، شامل پرتوی از سخنان نورانی رسول الله و اوصیای گرامیش در پیرامون قرآن کریم است که از متون کهن و معتبر اسلامی گرد آمده است.

هدف از تهیه این مجموعه، آشنایی بیشتر نسل جوان با برتریها و خصوصیات آخرین کتاب آسمانی است. از اینرو احادیث موجز و پر محتوا برگزیده، به روش موضوعی دسته بندی شده تا مشتاقان و شاگردان قرآن بتوانند به یاری مربیان خود اندکی از عظمت و کمال این عطیه الهی بهره مند شوند.

امید است معلمان قرآن با استفاده از این لئالی گرانقدر نمایشگر جلال و جمال نامه بلند ربّ العالمین باشند و دریچه ای از نور هدایت در برابر دیدگان حق جوی جوانان مسلمان بکشایند.

والله الموفق، و هوالمعین

.....هدایت قرآن

❖ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ. (الاسراء / ۹)

○ همانا این قرآن به استوارترین راه هدایت می کند.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

• إِذَا التَّبَسَّتْ عَلَيْكُمُ الْفِتْنُ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ فَعَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ. (الكافي ۲ / ۵۹۹؛ و تفسیر العیاشی ۱ / ۲)

○ هنگامی که فتنه ها، همچون پاره های شب تاریک، شما را در خود فرو گرفت، بر شماست که ملازم قرآن شوید.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

• لَيْسَ الْقُرْآنُ بِالتَّلَاوَةِ وَلَا الْعِلْمُ بِالرَّوَايَةِ وَلَا لَكِنَّ الْقُرْآنُ بِالْهُدَايَةِ وَالْعِلْمُ بِالدَّرَايَةِ. (كنز العمال ۱ / ۵۵۰ ، ح ۲۴۶۲)

○ نه قرآن به تلاوت باشد و نه دانش به روایت ولیکن قرآن به هدایت باشد و دانش به درایت.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

• مَا عَدَلَ أَحَدٌ عَنِ الْقُرْآنِ إِلَّا إِلَى النَّارِ. (الكافي ۲ / ۶۰۰)

○ کسی از قرآن روی گردان نشد، مگر آنکه به سوی آتش روانه گشت.

قال امير المؤمنين عليه السلام:

• وَاعْلَمُوا أَنَّ هَذَا الْقُرْآنَ هُوَ النَّاصِحُ الَّذِي لَا يَغْشُ وَالْهُادِي الَّذِي لَا يُضِلُّ وَالْمُحَدِّثُ الَّذِي لَا يَكْذِبُ. (نهج البلاغه / ۲۵۲ ، الخطبة ۱۷۶)

○ بدانید این قرآن پند آموز خالصی است که خیانت نمی کند؛ و راهنمایی است که گمراه نمی کند؛ و سخنگویی است که دروغ نمی گوید.

قال علی علیه السلام:

- مَا جَالَسَ هَذَا الْقُرْآنَ أَحَدٌ إِلَّا قَامَ عَنْهُ بَزِيَادَةٌ أَوْ نُقْصَانٌ زِيَادَةٌ فِي هُدًى أَوْ نُقْصَانٌ مِنْ عَمَى. (نهج البلاغه / ۲۵۲، الخطبة ۱۷۶)

○ کسی با این قرآن همنشین نشد، مگر آنکه چون از نزد آن برخاست با زیادی و کاستی همراه بود: زیادی در هدایت و کاستی از کوردلی.

قال علی علیه السلام:

- مَنْ اتَّخَذَ قَوْلَ اللَّهِ دَلِيلًا هُدِيَ إِلَى الَّتِي هِيَ أَقْوَمُ. (شرح غرر الحکم ۵ / ۳۷۴؛ و نهج البلاغه / ۲۰۵، الخطبة ۱۴۷)

○ هر که قول خدا را رهنمای خود گیرد، به استوارترین راه هدایت شود.

قال الرضا علیه السلام:

- لَا تَطْلُبُوا الْهُدَى فِي غَيْرِ الْقُرْآنِ، فَتَضِلُّوا. (العيون ۲ / ۵۶؛ و التوحيد / ۲۲۴؛ و أمالی الصدوق / ۴۳۸)
- هدایت را در غیر قرآن مجوید که در آن صورت گمراه خواهید شد.

.....جاودانگی قرآن

قال رسول الله صَلَّى الله عليه وآله:

- كَلَامُ اللَّهِ غَضٌّ جَدِيدٌ طَرِيٌّ. (مستدرک الوسائل ۴ / ۲۳۷)

○ کلام خداوند تازه، جدید و باطراوت است.

قال الباقر عليه السلام:

• إِنَّ الْقُرْآنَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ. (تفسير العياشي ٢ / ٢٠٣)

○ قرآن زنده است و نمی میرد.

.....جامعیت علمی قرآن

✱ وَ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ. (النحل / ٨٩)

○ و فرو فرستادیم بر تو کتاب را که بیانگر هر چیزی است.

قال رسول الله صَلَّى الله عليه وآله:

• مَنْ أَرَادَ عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فَلْيَتَوَرَّ الْقُرْآنَ. (كنز العمال ٥٤٨/١، ح ٢٤٥٤)

○ هر که علم اولین و آخرین خواهد، باید در قرآن بجوید.

قال علي عليه السلام:

• مَا مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَ عِلْمُهُ فِي الْقُرْآنِ وَ لَكِنَّ عُقُولَ الرِّجَالِ تَعْجُزُ عَنْهُ. (ينابيع المودة / ٤١٢)

○ چیزی نیست که دانش آن در قرآن نباشد ولیکن عقل آدمیان از درک آن عاجز باشد.

.....برتریهای قرآن

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- يا علي! سيد الكلام القرآن. (تفسير أبي الفتوح ۲ / ۳۱۹)

○ ای علی! سرور کلام، قرآن است.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- القرآن غني لا غنى دونه ولا فقر بعده. (تفسير أبي الفتوح ۱ / ۱۰ - ۱۱)

○ قرآن، توانگری است که بالای آن توانگری نیست و از پس آن فقری نیست.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- فضل القرآن على سائر الكلام كفضل الله على خلقه. (جامع الاخبار / ۴۷؛ و تفسیر اَبی الفتوح ۱ / ۱۰)

○ برتری قرآن بر سایر سخنان، همانند برتری خداست بر بندگانش.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- أصدق القول وأبلغ الموعظة وأحسن القصص كتاب الله. (أمالی الصدوق / ۳۹۴)

○ راسترین گفتار و رساترین موعظت و نیکوترین قصه ها کتاب خداست.

قال علي عليه السلام:

- أفضل الذكر القرآن به تشرح الصدور وتستنير السرائر. (شرح غرر الحكم ۲ / ۵۰)

○ برترین ذکر، قرآن است. بدو سینه ها گشاده شود و پوشیده ها روشن.

قال علی علیه السلام:

- فِيهِ رِبْعُ الْقَلْبِ وَ يَنَابِيعُ الْعِلْمِ وَ مَا لِلْقَلْبِ جِلَاءٌ غَيْرُهُ. (نهج البلاغه/ ۲۵۴، الخطبة ۱۷۶)

○ در قرآن بهار دلها و چشمه های دانش است. و دل را جز آن جلائی نیست.

قال علی علیه السلام:

- إِنَّ الْقُرْآنَ ظَاهِرُهُ أُنِيقٌ وَ بَاطِنُهُ عَمِيقٌ. (الكافی ۲ / ۵۹۹؛ و نهج البلاغه / ۶۱، الخطبة ۱۸؛ و الاحتجاج ۱ / ۳۹۰؛ و ارشاد القلوب / ۸)

○ همانا ظاهر قرآن شگفت انگیز و نیکو و باطنش ژرف و عمیق است.

قال علی بن الحسین علیه السلام:

- لَوْ مَاتَ مَنْ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لَمَا اسْتَوْحِشْتُ بَعْدَ أَنْ يَكُونَ الْقُرْآنُ مَعِيَ. (الكافی ۲ / ۶۰۲؛ تفسیر العیاشی ۱ / ۳۲؛ مشکاة الأنوار / ۱۲۰)

○ اگر همه آنان که بین مشرق و مغرب اند بمیرند، وحشت نکنم، آنگاه که قرآن با من باشد.

قال الصادق علیه السلام:

- لَقَدْ تَجَلَّى اللَّهُ لِحَلْقِهِ فِي كَلَامِهِ وَ لَكِنَّهُمْ لَا يُبْصِرُونَ. (اسرار الصلاة / ۱۴۰)

○ خداوند در کلامش برای خلش تجلی کرده و لکن ایشان بصیرت ندارند.

.....بزرگداشت قرآن

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- الْقُرْآنُ أَفْضَلُ كُلِّ شَيْءٍ دُونَ اللَّهِ فَمَنْ وَقَرَ الْقُرْآنَ فَقَدْ وَقَرَ اللَّهَ وَ مَنْ لَمْ يُوقِّرِ الْقُرْآنَ فَقَدْ اسْتَخَفَّ بِحُرْمَةِ اللَّهِ.
(جامع الاخبار / ۴۷؛ و تفسیر أبی الفتوح ۱ / ۱۱)

○ قرآن از همه چیز جز خدا برتر است بنابراین هر که قرآن را حرمت دارد و بزرگ شمارد، خدا را حرمت داشته است و هر کس قرآن را بزرگ نشمارد، حرمت خدا را سبک شمرده است.

قال علی علیه السلام:

- مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ ثُمَّ دَخَلَ النَّارَ فَهُوَ مِنْ مَنْ كَانَ يَتَّخِذُ آيَاتِ اللَّهِ هُزُؤًا. (تفسیر العیاشی ۱ / ۱۲۰)

○ هر که از این امت قرآن بخواند و با این وجود داخل آتش شود، از کسانی است که آیات خدا را به تمسخر گرفته باشد.

.....منزلت حاملان قرآن

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- حَمَلَةُ الْقُرْآنِ عُرَفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ. (الكافی ۲ / ۶۰۶؛ و معانی الأخبار / ۳۲۳؛ و الخصال ۱ / ۲۸)

○ حاملان قرآن سرشناسان اهل بهشتند.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- أَشْرَافُ أُمَّتِي حَمَلَةُ الْقُرْآنِ. (معاني الأخبار / ١٧٨؛ و الخصال / ١ / ٧؛ و أمالي الصدوق / ١٩٤)

○ شریفان اُمت من حاملان قرآنند.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- أَهْلُ الْقُرْآنِ أَهْلُ اللَّهِ وَ خَاصَّتُهُ. (مجمع البيان / ١ / ١٥؛ و شرح غررالحکم / ١ / ٣٨٢؛ و أعلام الدين / ١٠٠)

○ اهل قرآن، اهل خدا و خاصان بارگاه اویند.

.....تکریم حاملان قرآن

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- يَا أَبَاذَرٍّ! إِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ: إِكْرَامَ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ وَ إِكْرَامَ حَمَلَةِ الْقُرْآنِ الْعَامِلِينَ بِهِ وَ إِكْرَامَ السُّلْطَانِ الْمُقْسِطِ. (مكارم الاخلاق / ٤٦٧؛ و أمالي الطوسي / ٢ / ١٤٩؛ و نوادر الراوندى / ٧)

○ ای ابوذر! از بزرگداشت خداست احترام سالخوردگان مسلمان و تکریم حاملان قرآن که عمل به آن می کنند و گرامیداشت زمامدار دادگر.

.....صفات حاملان قرآن

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِالتَّخَشُّعِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ لِحَامِلُ الْقُرْآنِ وَإِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ بِالصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ لِحَامِلُ الْقُرْآنِ ثُمَّ نَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يَا حَامِلَ الْقُرْآنِ! تَوَاضِعْ بِهِ، يَرْفَعَكَ اللَّهُ وَلَا تَعَزَّزْ بِهِ، فَيُذِلَّكَ اللَّهُ. يَا حَامِلَ الْقُرْآنِ! تَزَيِّنْ بِهِ لِلَّهِ يُزَيِّنْكَ اللَّهُ بِهِ وَلَا تَزَيِّنْ بِهِ لِلنَّاسِ فَيُشِينَكَ اللَّهُ بِهِ. (الكافي ٢ / ٤٠٤؛ والبحار ٩٢ / ١٨٥؛ ومستدرک الوسائل ٤ / ٢٥٠)

○ همانا سزاوارترین مردمان به فروتنی و خشوع در پنهان و آشکار حامل قرآن است و شایسته ترین آدمی به نمازگزاری و روزه‌داری در اندرون و بیرون حامل قرآن است. سپس با صدای بلند ندا سر داد: ای حامل قرآن! به خاطر قرآن متواضع باش تا خدا تو را بدان سرافراز کند و به واسطه قرآن عزت و بزرگی مجوی که در آن حین خدا تو را پست و زبون سازد. ای حامل قرآن! برای خدا خود را به قرآن آراسته کن، که خدا تو را به قرآن زینت دهد و برای مردم خود را به قرآن میارای، که در آن صورت خدا ترا به قرآن رسوا و شرمنده سازد.

.....تعلیم و تعلّم قرآن

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- أَنْ هَذَا الْقُرْآنَ مَادِبَةُ اللَّهِ فَتَعَلَّمُوا مَادِبَتَهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ. (تفسير الإمام العسكري / ٤٠؛ و مجمع البيان ١ / ١٦؛ و جامع الأخبار / ٤٧؛ و تفسير أبي الفتوح ١ / ١١)

○ این قرآن ضیافت خداوند است پس بیاموزید ضیافتش را چندانکه توانید.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ. (مستدرک الوسائل ۴ / ۲۳۵؛ و أُمَالِي الطوسي ۱ / ۳۶۷)

○ بهترین شما کسی است که قرآن را فرا گیرد و به دیگران بیاموزد.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- مَنْ عَلَّمَ آيَةً فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى كَانَ لَهُ أَجْرُهَا مَا تُلِيَتْ. (مستدرک الوسائل ۴ / ۲۳۵)

○ هر که آیتی از کتاب خدای را به دیگری بیاموزد، ثواب آن آیت، هر زمانی که خوانده گردد بدو نیز رسد.

قال علي عليه السلام:

- تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ أَحْسَنُ الْحَدِيثِ. (نهج البلاغه / ۱۴۶، الخطبة ۱۱۰)

○ قرآن را فرا گیرید زیرا که قرآن نیکوترین سخن تازه باشد.

قال الصادق عليه السلام:

- يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ لَا يَمُوتَ، حَتَّى يَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ، أَوْ يَكُونَ فِي تَعْلِيمِهِ. (الكافي ۲ / ۶۰۷؛ و عدة الداعي / ۲۶۹؛ و الدعوات / ۲۲۰)

○ شایسته آن است که مؤمن از دنیا نرود، مگر آنکه قرآن را فرا گیرد و یا در آموختن آن باشد.

.....تعلیم قرآن به فرزندان

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- أَدَّبُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ: حُبِّ نَبِيِّكُمْ، وَحُبِّ أَهْلِ بَيْتِهِ، وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ. (بناييع المودة / ۲۷۱)

○ فرزندان خود را بر سه خصلت وادارید: دوستی پیامبرتان و دوستی اهل بیتش و قرائت قرآن.

قال علی علیه السلام:

- حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ: أَنْ يُحَسِّنَ اسْمَهُ وَ يُحَسِّنَ آدَبَهُ وَ يُعَلِّمَهُ الْقُرْآنَ. (نهج البلاغه / ۵۴۶، الحکمة ۳۹۹)

○ حق فرزندان بر پدر آن باشد که: او را نامی نیکو نهد و بر خلق نیک وادارد و قرآن بیاموزد.

قال الصادق علیه السلام:

- عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمْ «يَس»؛ فَإِنَّهَا رِيحَانَةُ الْقُرْآنِ. (أمالی الطوسی ۲ / ۲۹۰)

○ به فرزندان خود سوره «یس» بیاموزید که «یس» دسته گل بوستان قرآن است.

قال الصادق علیه السلام:

- مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَ هُوَ شَابٌّ مُؤْمِنٌ، اخْتَلَطَ الْقُرْآنُ بِلَحْمِهِ وَ دَمِهِ. (الكافی ۲ / ۶۰۳؛ و ثواب الأعمال / ۱۲۶؛ و أعلام الدین / ۱۰۱)

○ هر که قرآن بخواند، در حالی که جوان است و با ایمان، قرآن با گوشت و خونس آمیخته گردد.

.....حفظ قرآن

قال رسول الله صَلَّى الله عليه وآله:

- لَا يُعَذِّبُ اللَّهُ قَلْبًا وَعَى الْقُرْآنَ. (أمالی الطوسی ۱ / ۶؛ و جامع الأخبار / ۴۸ و ۵۷)

○ خداوند قلبی را که قرآن در خود جای داده، عذاب نمی کند.

قال رسول الله صَلَّى الله عليه وآله:

- الْقَلْبُ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ كَالْبَيْتِ الْخَرِبِ. (كشف الأسرار میبیدی ۷ / ۴۰۵)

○ قلبی که در آن چیزی از قرآن نباشد همچون خانه ویران است.

قال الصادق عليه السلام:

- الْحَافِظُ لِلْقُرْآنِ الْعَامِلُ بِهِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبِرَّةِ. (الكافي ٢ / ٦٠٣؛ و أمالي الصدوق / ٥٧؛ و ثواب الأعمال / ١٢٧)

○ حافظ قرآن که آن را به کار بندد، همراه سفیران الهی که کرم و نیکی پیشه آنهاست خواهد بود.

.....مشقت در فراگیری و حفظ قرآن

قال الصادق عليه السلام:

- إِنَّ الَّذِي يُعَالِجُ الْقُرْآنَ وَ يَحْفَظُهُ بِمَشَقَّةٍ مِنْهُ وَ قَلَّةٍ حِفْظٍ لَهُ أَجْرَانِ. (الكافي ٢ / ٦٠٦؛ و ثواب الأعمال / ١٢٧)

○ آنکه در باب قرآن بکوشد و با کمی حافظه آن را به زحمت حفظ کند دو گونه پاداش خواهد داشت.

قال الصادق عليه السلام:

- مَنْ شَدَّدَ عَلَيْهِ فِي الْقُرْآنِ كَانَ لَهُ أَجْرَانِ وَ مَنْ يُسِّرَ عَلَيْهِ كَانَ مَعَ الْأَوَّلَيْنِ. (الكافي ٢ / ٦٠٧؛ و ثواب الأعمال / ١٢٥)

○ هر که در باب قرآن بر او سخت آید، او را دو نوع اجر باشد و هر کس را که آن آسان آید با پیشی گیرندگان ایمان به خدا و رسولش خواهد بود.

.....نگاه به قرآن

قال الصادق عليه السلام:

- النَّظَرُ فِي الْمُصْحَفِ عِبَادَةٌ. (الكافي ٢ / ٦١٤؛ و أمالي الطوسي ٢ / ٧٠)
- نگاه به قرآن (بدون خواندن آن) عبادت است.

.....قرائت قرآن

قال رسول الله صَلَّى الله عليه وآله:

- أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ. (مجمع البيان ١ / ١٥)
- برترین عبادت خواندن قرآن است.

قال رسول الله صَلَّى الله عليه وآله:

- نَوِّرُوا بُيُوتَكُمْ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ. (الكافي ٢ / ٦١٠؛ و عدة الداعي / ٢٦٨)
- خانه های خود را با تلاوت قرآن نورانی کنید.

فی وصیة النبی لعلی علیهما و آلهما السلام:

- وَ عَلَيْكَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ عَلَى كُلِّ حَالٍ. (الكافي ٨ / ٧٩؛ و المحاسن / ١٧)
- بر تو باد که در همه حال قرآن تلاوت کنی.

قال رسول الله صَلَّى الله عليه وآله:

- مَنْ كَانَ الْقُرْآنُ حَدِيثَهُ وَ الْمَسْجِدُ بَيْتَهُ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ. (أمالی الصدوق / ٤٠٥؛ و ثواب الأعمال / ٤٧؛ و التهذيب ٣ / ٢٥٥)

- هر که قرآن سخنش باشد و مسجد خانه اش، خداوند از برای او خانه ای در بهشت بنا کند.

قال رسول الله صَلَّى الله عليه وآله:

- إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ لَتَصْدَأُ كَمَا يَصْدَأُ الْحَدِيدُ وَ إِنَّ جَلَاءَهَا قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ. (ارشاد القلوب / ٧٨)
- براستی این قلبها زنگار گیرد همانطور که آهن زنگار گیرد و جلای آنها قرائت قرآن است.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- إذا أحب أحدكم أن يحدث ربه فليقرء القرآن. (كنز العمال ١ / ٥١٠)
- هرگاه یکی از شما دوست بدارد با پروردگارش سخن بگوید قرآن بخواند.

قال علي عليه السلام:

- مَنْ أَنْسَ بِنِلاوَةِ الْقُرْآنِ لَمْ تُوحِشْهُ مُفَارَقَةُ الْإِخْوَانِ. (شرح غرر الحكم ٥ / ٣٦٩)
- هر که به تلاوت قرآن انس گیرد، دوری برادران ایمانی او را دلتنگ و تنها نسازد.

قال علي عليه السلام:

- الْبَيْتُ الَّذِي يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ وَيُذَكَّرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ تَكْتُرُ بَرَكَتُهُ وَتَحْضُرُهُ الْمَلَائِكَةُ وَتَهْجُرُهُ الشَّيَاطِينُ. (الكافي ٢ / ٦١٠؛ و أعلام الدين ١٠١)
- خانه ای که در آن قرآن خوانند و خدای را یاد آرند، برکتش فزونی یابد و فرشتگان به آن خانه در آیند و شیاطین از آن دوری جویند.

قال الصادق عليه السلام:

- الْقُرْآنُ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى خَلْقِهِ فَقَدْ يَنْبَغِي لِلْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ يَنْظُرَ فِي عَهْدِهِ وَأَنْ يَقْرَأَ مِنْهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ خَمْسِينَ آيَةً. (الكافي ٢ / ٦٠٩)
- قرآن پیمان خداوند است با بندگانش. شایسته آن است که انسان مسلمان در پیمان خود نظر کند و هر روز پنجاه آیت از آن بخواند.

.....ختم قرآن

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ فَكَأَنَّمَا أُدْرِجَتْ النُّبُوَّةُ بَيْنَ جَنْبَيْهِ وَلَكِنَّهُ لَا يُوحَى إِلَيْهِ. (الكافي ٢ / ٦٠٤؛ و في مجمع البيان ١٦ / ١، قرأ بدل ختم)
- هر که قرآن به تمامی خواند، چنان باشد که نبوت در باطن او راه یافته است جز آنکه به او وحی نمی شود.

.....قرائت از روی قرآن

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- الْقِرَاءَةُ فِي الْمُصْحَفِ أَفْضَلُ مِنَ الْقِرَاءَةِ ظَاهِرًا. (جامع الأخبار ٨ / ٨)
- خواندن قرآن در مصحف بر خواندن آن از حفظ فضیلت دارد.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْقِرَاءَةُ فِي الْمُصْحَفِ. (البحار ٩٢ / ٢٠٢؛ و مستدرک الوسائل ٤ / ٢٦٧)
- برترین عبادت، خواندن قرآن از روی مصحف است.

قال الصادق عليه السلام:

- ثَلَاثَةٌ يَشْكُونُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَسْجِدَ خَرَابٍ لَا يُصَلِّي فِيهِ أَهْلُهُ وَ عَالَمٌ بَيْنَ جُهَالٍ وَ مُصْحَفٌ مُعَلَّقٌ قَدْ وَقَعَ عَلَيْهِ الْغُبَارُ لَا يُقْرَأُ فِيهِ. (الكافي ٢ / ٦١٣؛ و الخصال ١ / ١٤٢)
- سه گروه نزد خدا شکایت برند: مسجد ویرانی که اهلس در آن نماز نگزارند، دانایی که بین جاهلان تنها بماند و قرآن رها شده و غبار گرفته که خوانده نگردد.

قال الصادق عليه السلام:

- قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ فِي الْمُصْحَفِ تُخَفِّفُ الْعَذَابَ عَنِ الْوَالِدَيْنِ وَلَوْ كَانَا كَافِرَيْنِ. (الكافي ٢ / ٦١٣)
- خواندن قرآن با نگاه به آن، عذاب از والدین سبک می سازد؛ گرچه آن دو، کافر باشند.

.....قرائت قرآن با صدای حزین

رسول الله صلى الله عليه وآله:

- إِنْ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِالْحُزَنِ فَإِذَا قَرَأْتُمُوهُ فَابْكُوا فَإِنَّ لَمْ تَبْكُوا فَتَبَاكَوْا. (جامع الأخبار / ٥٧؛ و أمالي المرتضى / ١)
- (٢٥)

- براستی قرآن همراه با حزن نازل شده است. بنابراین هنگامی که قرآن می خوانید گریه کنید و اگر گریه نکردید، حالت گریه بر خود بگیرید.

قال الصادق عليه السلام:

- إِنْ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِالْحُزَنِ فَاقْرَءُوهُ بِالْحُزَنِ. (الكافي ٢ / ٦١٤)
- همانا قرآن همراه با اندوه فرود آمده است. پس آن را همراه با حزن بخوانید.

- كَانَ الْكَاطِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا قَرَأَ يَحْزَنُ وَبَكَى السَّامِعُونَ لِنَلَاوَتِهِ. (اعلام الوری / ٣٠٩؛ و الارشاد / ٢٩٨)
- هنگامی که امام کاظم علیه السلام قرآن می خواند، صدایش را حزن انگیز می کرد و شنوندگان تلاوت حضرتش می گریستند.

قال الصادق عليه السلام:

- كَانَ الْكَاطِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا قَرَأَ كَانَتْ قِرَاءَتُهُ حُزْنًا وَكَأَنَّمَا يُخَاطَبُ إِنْسَانًا. (الدعوات / ٢٣)
- وقتی امام کاظم علیه السلام قرآن می خواند، قرائتش اندوهناک بود و چنان بود که انسانی را مورد خطاب قرار می دهد.

.....قرائت قرآن با صدای خوش

قال رسول الله صَلَّى الله عليه وآله:

- لِكُلِّ شَيْءٍ حَلِيَّةٌ وَحَلِيَّةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ. (الكافي ٢ / ٦١٥)
- هر چیزی را زیوری باشد و زیور قرآن صدای خوش است.

قال رسول الله صَلَّى الله عليه وآله:

- حَسِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ فَإِنَّ الصَّوْتَ الْحَسَنَ يَزِيدُ الْقُرْآنَ حُسْنًا. (العيون ٢ / ٦٩)
- با صدا هاتان آن قرآن را نیکی دهید. زیرا که صدای خوش قرآن را نیکی افزاید.

سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ:

- أَى النَّاسِ أَحْسَنُ صَوْتًا بِالْقُرْآنِ؟

قَالَ: مَنْ إِذَا سَمِعَتْ قِرَاءَتَهُ رَأَيْتَ أَنَّهُ يَخْشَى اللَّهَ. (البحار ٩٢ / ١٩٥)

- از پیامبر گرامی سؤال شد: کدامین آدمی قرآن را با صدای نیکوتر قرائت می کند؟ حضرتش در جواب فرمود: آنکه چون قرائتش را بشنوی، یقین کنی که از خداوند پروا دارد.

.....قرائت قرآن به ترتیل

* وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا. (المزمل / ٤)

- قرآن را روشن و هموار و با تأنی بخوان.

قال على عليه السلام في معنى الآية:

- بَيْنَهُ تَبَيَّنَا وَلَا تَهْذُهُ هَذَّ الشَّعْرِ وَلَا تَنْثَرُهُ نَثْرَ الرَّمْلِ وَلَكِنْ أَفْزَعُوا قُلُوبَكُمْ الْقَاسِيَةَ وَلَا يَكُنْ هُمْ أَحَدُكُمْ آخِرَ السُّورَةِ. (الكافي ٢/ ٦١٤؛ و تفسیر القمّي ٢/ ٣٩٢؛ و نوادر الراوندی / ٣٠)

○ قرآن را روشن و آشکار بخوان و آن را همانند شعر به شتاب مخوان و همچون دانه های شن پراکنده مکن (مکث بیش از حد مکن)، بلکه دلهای سختتان را به نرمی و بیداری وادارید و همت آن نباشد که سوره را تمام کنید.

قال الصادق عليه السلام:

- إِنْ الْقُرْآنَ لَا يُقْرَأُ هَذَرَةً وَلَكِنْ يُرْتَلُّ تَرْتِيلاً. (الكافي ٢/ ٦١٨)
- همانا قرآن نباید به شتاب و تندى خوانده شود وليکن آرام و باتأنى قرائت گردد.

قال الصادق عليه السلام:

- هُوَ أَنْ تَتَمَكَّثَ فِيهِ وَتُحَسِّنَ بِهِ صَوْتَكَ. (مجمع البيان ١٠/ ٣٧٨)
- ترتیل آن باشد که در قرائت قرآن درنگ کنی و صدایت را خوش سازی.

.....اجتناب از آوای اهل فسق در قرائت قرآن

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- اقْرَؤُوا الْقُرْآنَ بِالْحَانَ الْعَرَبِ وَأَصْوَاتِهَا، وَإِبَاكُمْ وَلُحُونِ أَهْلِ الْفِسْقِ وَأَهْلِ الْكِبَائِرِ؛ فَإِنَّهُ سَيَجِيءُ مِنْ بَعْدِي أَقْوَامٌ يَرْجِعُونَ الْقُرْآنَ تَرْجِيعَ الْغَنَاءِ وَالنُّوحِ وَالرَّهْبَانِيَّةِ، لَا يَجُوزُ تَرَاقِيَهُمْ، قُلُوبُهُمْ وَقُلُوبُ مَنْ يَعْجِبُهُ شَأْنُهُمْ.

(الكافي ٢/ ٦١٤؛ و الدعوات / ٤٢٤؛ و جامع الأخبار / ٥٧؛ و مجمع البيان ١/ ١٦؛ و أعلام الدين / ١٠١)

○ قرآن را با صداها و آواهای عرب قرائت کنید و از آهنگهای اهل فسق و اهل گناهان بزرگ بر حذر باشید زیرا که پس از من مردمانی آیند که قرآن را همانند آواز غنا و نوحه و سرود ترسایان در گلو بگردانند و چه چه زنند. قرآن از سینه آنان قدمی فرا پیش نهد. دلهای آنها و کسانی که کار و حال آنها را خوش دارند، واژگونه خواهد بود.

.....استماع قرآن

❖ وَ إِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ انصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ. (الأعراف / ۲۰۴)

- هنگامی که قرآن خوانده شود به آن گوش فرا دهید و سکوت کنید. باشد که مورد رحمت الهی واقع شوید.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

● قَارِئُ الْقُرْآنِ وَالْمُسْتَمِعُ فِي الْأَجْرِ سَوَاءٌ. (مستدرک الوسائل ۴ / ۲۶)

- خواننده قرآن و شنونده آن در پاداش یکسانند.

قال الصادق عليه السلام:

● مَنْ اسْتَمَعَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ -عَزَّ وَ جَلَّ- مِنْ غَيْرِ قِرَاءَةٍ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً، وَ مَحَا عَنْهُ سَيِّئَةً، وَ رَفَعَ لَهُ دَرَجَةً. (الكافي ۲ / ۶۱۲؛ و عدة الداعي / ۲۱۱)

- هر که حرفی از کتاب خداوند عزّ و جلّ بشنود -بدون آنکه خود قرائت کند- پروردگار مهربان پاداشی بر او نویسد و گناهی از نامه عملش محو کند و درجه ای او را ارتقا دهد.

.....تدبر در قرآن

❖ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ. (ص / ۲۹)

- قرآن کتابی است پر برکت که بر تو فرو فرستادیم تا در آیاتش تدبر و اندیشه کنند و خردمندان به حقایق متذکر شوند.

قال علی علیه السلام:

- أَلَا لَا خَيْرَ فِي قِرَاءَةِ لَيْسَ فِيهَا تَدْبِيرٌ. (معاني الأخبار / ٢٢٦؛ و الكافي / ١ / ٣٦؛ و أعلام الدين / ١٠٠)

○ آگاه باش، در خواندنی که تدبیر در پی آن نباشد، خبری نیست.

قال علی علیه السلام:

- تَدَبَّرُوا آيَاتِ الْقُرْآنِ وَ اعْتَبِرُوا بِهِ فَإِنَّهُ أَبْلَغُ الْعِبَرِ. (شرح غرر الحكم / ٣ / ٢٨٤)
- در آیات قرآن تدبیر پیشه کنید و از آن عبرت گیرید؛ که آن رساترین عبرت‌هاست.

قال علی علیه السلام:

- تَفَقَّهُوا فِي الْقُرْآنِ؛ فَإِنَّهُ رَبِيعُ الْقُلُوبِ. (نهج البلاغه / ١٦٤، الخطبة ١١٠)

○ در حقایق قرآن تفقه و اندیشه کنید، زیرا که قرآن بهار و خرمی دل‌هاست.

قال السَّجَّاد عليه السلام:

- آيَاتُ الْقُرْآنِ خَزَائِنُ الْعِلْمِ فَكُلَّمَا فَتَحْتَ خَزَانَةً يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَنْظُرَ مَا فِيهَا. (الكافي / ٢ / ٦٠٩؛ و عدة الداعي / ٢٦٧)

○ آیات قرآن گنجینه‌های علم اند بنابراین هر گاه گنجینه‌ای گشوده شود، شایسته است که در آن نظر کنی.

قال الصادق عليه السلام:

- إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ فِيهِ مَنَارُ الْهُدَى وَ مَصَابِيحُ الدُّجَى فَلْيَجْلُ جَالٍ بَصَرَهُ وَ يَفْتَحْ لِلضِّيَاءِ نَظْرَهُ فَإِنَّ التَّفَكُّرَ حَيَاةُ قَلْبِ الْبَصِيرِ. (الكافي / ٢ / ٥٩٩ و ٦٠٠)

○ براستی در این قرآن مشعل فروزان هدایت و چراغهای روشن کننده تاریکی‌هاست. لذا باید طالب حق دیده خود را باز کند و برای کسب نور، چشم بصیرت بگشاید زیرا که تفکر زندگی بخش دل هر انسان آگاه و بیناست.

.....عمل به دستورات قرآن

✱ هذا كتاب أنزلناه مبارك فاتبعوه. (الأنعام / ١٥٥)

○ این کتابی مبارک است که فرو فرستادیم از آن پیروی کنید.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

• مَا آمَنَ بِالْقُرْآنِ، مَنْ اسْتَحَلَ حَرَامَهُ. (التحف / ٥٦؛ و كنز الفوائد / ١٦٣)

○ به قرآن ایمان ندارد آن که حرام آن را حلال شمرد.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

• مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَلَمْ يَعْمَلْ بِهِ حَشَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى. (عقاب الأعمال / ٣٣٧)

○ هر که قرآن خواند، ولی آن را به کار نبندد، خداوند او را روز قیامت نابینا محسور سازد.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

• رَبُّ تَالٍ لِلْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ يَلْعَنُهُ. (جامع الأخبار / ٥٦؛ و أسرار الصلاة / ١٥٢)

○ بسا کسانی قرآن را تلاوت کنند، در حالی که قرآن بر آنها لعن و نفرین فرستد.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

• مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ فَلَمْ يَعْمَلْ بِهِ وَ آثَرَ عَلَيْهِ حُبُّ الدُّنْيَا وَ زِينَتُهَا اسْتَوْجَبَ سَخَطَ اللَّهِ تَعَالَى. (عقاب الأعمال /

٣٣٠؛ و أعلام / ٤١٢)

○ هر که قرآن یاد گیرد آن گاه بدو عمل نکند و دوستی و زینت دنیا را بر او ترجیح دهد مستوجب عذاب

خداوند خواهد بود.

قال على عليه السلام:

• اللَّهُ اللَّهُ فِي الْقُرْآنِ لَا يَسْبِقُكُمْ بِالْعَمَلِ بِهِ غَيْرُكُمْ. (نهج البلاغه / ٤٢٢، الكتاب / ٤٧)

○ از خدا در حق قرآن پروا کنید! مبدا غیر شما در عمل به آن از شما پیشی گیرد.

.....بهار قرآن

قال الباقر عليه السلام:

- لِكُلِّ شَيْءٍ رِبْعٌ وَ رِبْعُ الْقُرْآنِ شَهْرُ رَمَضَانَ. (الكافي ٢ / ٦٣٠؛ و أمالي الصدوق / ٥٧)
- برای هر چیز بهاری باشد و بهار قرآن ماه رمضان است.

.....تفسیر به رای

قال رسول الله صلى الله عليه وآله قال الله جلّ جلاله:

- مَا آمَنَ بِي مَنْ فَسَّرَ بِرَأْيِهِ كَلَامِي. (العيون ١ / ١١٦؛ و التوحيد / ٦٨؛ و أمالي الصدوق / ١٥)
- ایمان به من نیاورده آنکه سخنم را به رأی و نظر خویش تفسیر کند.

قال رسول الله صلى الله عليه وآله:

- مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ. (عوالي اللآلی ٤ / ١٠٤)
- هر که قرآن به رأی خود تفسیر کند، باید جایگاه خویش را در آتش آماده سازد.

قال علي عليه السلام:

- إِيَّاكَ أَنْ تُفَسِّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِكَ حَتَّى تَفْقَهُهُ عَنِ الْعُلَمَاءِ. (التوحيد / ٢٦٤)
- برحذر باش از تفسیر قرآن به رأی خود، مگر آنکه از دانایان (به حقیقت قرآن) جویا شوی.

.....راسخان در علم قرآن

* وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ. (النحل / ۴۴)

○ قرآن را به سوی تو فرو فرستادیم تا روشن کنی برای مردم آنچه به سوی ایشان نازل شده است.

* وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ. (آل عمران / ۷)

○ تأویل قرآن را جز خدا و استواران در دانش ندانند.

قال الباقر عليه السلام:

• إِنْ مِنْ عِلْمٍ مَا أُوتِينَا تَفْسِيرَ الْقُرْآنِ وَأَحْكَامَهُ. (الكافی ۱ / ۲۲۹؛ و بصائر الدرجات / ۱۹۴)

○ همانا از اموری که دانش آن به ما عنایت شده، تفسیر قرآن و احکام آن است.

قال الصادق عليه السلام:

• نَحْنُ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ وَ نَحْنُ نَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ. (الكافی ۱ / ۲۱۳؛ و تفسیر العیاشی ۱ / ۱۶۴؛ و بصائر

الدرجات / ۲۰۴)

○ ما ئیم استواران در دانش و ما تأویل قرآن را می دانیم.

قال الصادق عليه السلام:

• الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ أُمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةُ مِنْ بَعْدِهِ. (الكافی ۱ / ۲۱۳)

○ استواران در علم، امیرالمؤمنین و امامان معصوم بعد از اویند.

فهرست منابع

١. القرآن الكريم.
٢. نهج البلاغه جمع الشريف الرضى. ضبط صبحى صالح افسيت هجرت - قم.
٣. الاحتجاج لاحمد بن على الطوسى. تحقيق السيّد محمد باقر الموسوى الخراسان. افسيت نشر المرتضى.
٤. الارشاد للشيخ المفيد. افسيت بصيرتى - قم.
٥. ارشاد القلوب لأبى محمد الحسن بن محمد الديلمى. منشورات الرضى - قم.
٦. اسرار الصلاة للشهيد الثانى. طبع ضمن مجموعه رسائل مكتبة آية الله العظمى النجفى المرعشى - قم.
٧. أعلام الدين فى صفات المؤمنين للحسن بن أبى الحسن الديلمى. تحقيق مؤسسة آل البيت عليهم السّلام - قم.
٨. إلام الورى بأعلام الهدى لأبى على الفضل بن الحسن الطبرسى. تعليق على اكبر غفارى. دارالمعرفة - بيروت.
٩. الأمالى للسيّد المرتضى. تحقيق السيّد محمد النعسانى الحلبي. افسيت مكتبة آية الله العظمى النجفى المرعشى - قم.
١٠. الأمالى للشيخ الصدوق. تقديم الشيخ حسين الأعلمى. مؤسسة الأعلمى - بيروت.
١١. الأمالى لشيخ الطائفة الطوسى. تقديم السيّد محمد صادق بحر العلوم. المكتبة الأهلية.
١٢. بحار الأنوار للمولى محمد باقر المجلسى. المكتبة الاسلاميّة - طهران.
١٣. بصائر الدرجات لمحمد بن الحسن الصفّار. تعليق محسن كوجه باغى. افسيت مكتبة آية الله العظمى النجفى المرعشى - قم.
١٤. تحف العقول لأبى محمد الحسن بن على بن الحسين بن شعبة الحرّانى. تحقيق على اكبر غفارى. نشر جماعة المدرّسين - قم.
١٥. تفسير أبى الفتوح الرازى. تصحيح أبى الحسن الشعرانى. المكتبة الاسلاميّة - طهران.
١٦. التفسير المنسوب إلى الإمام العسكرى. تحقيق مدرسة الإمام المهديّ - قم.
١٧. تفسير العياشى لأبى النضر محمد بن مسعود بن عياش السلمى السمرقندى. تحقيق السيّد هاشم الرسولى. المكتبة العلميّة الاسلاميّة - طهران.
١٨. تفسير القمى لعلى بن ابراهيم القمى. تعليق السيّد طيب الجزايرى. مؤسسة دارالكتب - قم.
١٩. التوحيد للشيخ الصدوق. تعليق السيّد هاشم الحسينى الطهرانى. نشر جماعة المدرّسين - قم.

٢٠. تهذيب الأحكام لمحمد بن الحسن الطوسي. تحقيق السيد حسن الخراسان. الطبعة الثالثة. دارالأضواء - بيروت.
٢١. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال للشيخ الصدوق. تحقيق علي أكبر غفاري. كتيبي نجفی - قم و مكتبة الصدوق - طهران.

٢٢. جامع الأخبار للشعيري. الطبعة الحجرية. تقديم السيد حسن المصطفوي.
٢٣. الخصال للشيخ الصدوق. تعليق علي أكبر غفاري. نشر جماعة المدرسين - قم.
٢٤. الدعوات لقطب الدين الراوندي. تحقيق مدرسة الإمام المهدي - قم.
٢٥. شرح غرر الحكم لجمال الدين محمد الخوانساري. تحقيق المحدث الأرموي. نشر جامعة طهران.
٢٦. عدة الداعي و نجاح الساعي لأحمد بن فهد الحلبي. تصحيح أحمد الموحدي القمي. مكتبة الوجداني - قم.
٢٧. عوالي اللآلي لمحمد بن علي بن ابراهيم الأحسائي. تحقيق الشيخ مجتبي العراقي.
٢٨. عيون أخبار الرضا عليه السلام للشيخ الصدوق. تصحيح السيد مهدي الحسيني اللاجوردي، رضا مشهدى.
٢٩. الكافي لثقة الاسلام الكليني. تعليق علي أكبر غفاري. المكتبة الاسلامية - طهران.
٣٠. كشف الأسرار لرشيد الدين الميبدي. باهتمام علي اصغر حكمت. الطبعة الثالثة. اميركبير - طهران.
٣١. كنز العمال في سنين الأقوال و الأفعال للمتقي بن حسام الدين الهندي. مؤسسة الرسالة - بيروت.
٣٢. كنز الفوائد لأبي الفتح محمد بن علي الكراجكي. افسيت مكتبة المصطفوي - قم.
٣٣. مجمع البيان في تفسير القرآن للشيخ أبي علي الفضل بن الحسن الطبرسي. تحقيق السيد هاشم الرسولي. المكتبة العلمية الاسلامية - طهران.
٣٤. المحاسن لأبي جعفر احمد بن محمد بن خالد البرقي. تحقيق المحدث الارموي. دارالكتب الاسلامية - قم.
٣٥. مستدرک الوسائل للحاج ميرزا حسين النوري. تحقيق مؤسسة آل البيت عليهم السلام - قم.
٣٦. مشكاة الأنوار لعلي بن الحسن بن الفضل الطبرسي. تقديم صالح الجعفري. المكتبة الحيدرية - نجف.
٣٧. معاني الأخبار للشيخ الصدوق، تحقيق علي أكبر غفاري. نشر جماعة المدرسين - قم.
٣٨. مكارم الأخلاق لأبي نصر الحسن بن الفضل الطبرسي. تحقيق محمد الحسين الأعلمي. مؤسسة الأعلمي - بيروت.

٣٩. من لا يحضره الفقيه للشيخ الصدوق. تحقيق علي أكبر غفاري. نشر جماعة المدرسين - قم.

٤٠. النوادر للسيد فضل الله بن علي الحسيني الراوندي. المطبعة الحيدرية - نجف.

٤١. ينابيع المودة لسليمان بن ابراهيم القندوزي. الطبعة الثامنة الكاظمية و مكتبة المحمدي - قم.